

**Merim Kasumović**

## OD NIČIJEG (SVAČIJEG) KA NEČIJEM

### REZIME

U radu se prezentira problem tranzicije u BiH. Ovaj rad interpretira uvjetovanost ekonomske tranzicije nizom izvanekonomskih pretpostavki koje direktno ili posredno utiču na ekonomsku tranziciju u BiH. Svijest o svojini (vlasništvu) bitno profilira kvalitet i kvantitet opće tranzicije kao fenomena makro-društvenih promjena savremenoga doba.

**T**ranzicija je zamašan i složen društveni proces. Iako je riječ o savremenoj društvenoj promjeni, ona nije pomodarstvo. Uz demokratizaciju, liberalizaciju i globalizaciju ona je opće savremeno stremljenje današnjeg čovječanstva. Neka od savremenih društava tranziciju su ispoljila kao prijelaz, druga kao preobražaj (transpoziciju) a treća kao transformaciju (preobliku) autokratizma u demokraciju. Bez obzira na dužinu trajanja tranzicije, na metode provođenja, tranzicija se dogodila i danas se događa.

Na tranziciju u BiH bitno utiču unutrašnji problemi, profilira je međunarodna zajednica a usporava/ubrzava, opstruira/inicira: političko naslijeđe i politička savremenost, nacija i kosmopolitizam, ekonomska hermetiziranost, nekritičko prihvatanje ideje sa Zapada kao da su apriori dobre, te nepouzdanost oslanjanje na domaće ideje i pamet. Sve ovo, i drugo, ukazuje

da tranzicija u BiH pripada posebnom, i barem u Evropi, neadekvatnom, nego jedinstvenom modelu. Stoga su u pravu svi koji tvrde da globalizacija nema alternaciju za zemlje u tranziciji. Upravo zato što su svjesni nužnosti promjena i nedostatka izbora, zemlje u okruženju, pa i sama BiH, plasiraju ideje o vlastitoj sociokulturnoj (državnoj) zajednici kao: ekološka država, država otvorenog društva, država multi faktora i sl.

Međutim, u Bosni i Hercegovini danas je ključni problem njena nespремnost za tranziciju. To se, prije svega, odnosi na ekonomska pitanja, podrazumijevajući u okviru toga sve ono što determinira ekonomski razvoj i sve ono što je prirodni slijed uspješnog ekonomskog razvoja.

Bitna determinanta ekonomskog razvoja BiH svakako je privatizacija. Na putu ovog bitnog razvojnog algoritamskog koraka je zaustavljanje "prodaja po svaku cijenu", onemogućavanje tajkunizma i kriminala i, naravno, privođenje privatizacije nekom razumnom vremenskom završetku. U ovom trenutku bosanskohercegovačko društvo, izgleda, ima više spremnosti i za preobliku: nacionalizam-kosmopolitizam (što je bitna pretpostavka globalizacije), nego za preobliku vlasništva. Tradicija da je nešto državno ili društveno je duga i ukorijenjena. Činjenica da oznake: državno i društveno upućuju na zaključak: ničije (svačije), snaži otpor privatnom vlasništvu. Pojedinač terminе ničiji/svačiji semantički tumači kao "i moje je", čime apsolutno eliminiра termin nečije. Ako je nešto nečije, ono nedvojbeno ima vlasnika i antipod je sintagmi "i moje je". Ovakva dva opozitna stava bitno usporavaju proces privatizacije u BiH. Jedna od, za svakog ekonomistu, neshvatljivih pojava iniciranih distinkcijom ničije/svačije – nečije nesumnjivo je "prodaja po svaku cijenu". Događa se vještačko formiranje prodajno-kupovnih okolnosti, postupkom mešetarenja, da se prodaja obavi za samo jednu konvertibilnu marku. Branioci teze "i moje je" ekonomsku logiku svode na banalnosti čaršijskog cinizma "kad nije i moje, onda što gore - to bolje". Svaka država, pa i BiH, ima parametre da se ovome suprotstavi, ali i eksperti i agencije zasad velike vrijednosti svode na samo jednu konvertibilnu marku. I ekonomski laici lahko mogu zaključiti da se u takvim slučajevima ne primjenjuju ni elementarne ekonomske zakonitosti.

Kad se ovo ima na umu, onda je jasno zašto međunarodna zajednica s toliko opreznosti investira u BiH (u 2004. samo oko 300 miliona eura), a isti iznos predviđen je i za 2005. godinu. Parametri: "ničije (svačije) – nečije" za razvijeni Zapad, koji baš u ovoj sferi vlasništva ima vrlo bogata iskustva

(oni "nečijim" proglašavaju već i pošte, rudnike, željeznice...), izgleda, ništa ili vrlo malo znači inflacija u BiH ispod 1%, pokrivenost svake vlastite konvertibilne marke eurom. Njima mnogo više znači vlasništvo (titular) pa tek onda savremena tehnologija i zaposlenost. Dok se proces privatizacije ne završi, izgleda da će i BiH i razvijeni Zapad biti zadovoljni zasad samo lon-poslovima. Za njih jeftino, a za BiH dovoljno. I dok drugi razmišljaju o ekonomizaciji (uštedama), tržištu i naplatama, BiH se još sama sapliće u vlastitom lavirintu privatizacije. Apsurd je tim veći što se u privatizaciji cjelovita imovina dijeli, cjepka pa i otuđuje. Privatizaciji se dodaje restitucija (povratak imovine izvornom vlasniku), pokretnoj i nepokretnoj imovini novčana sredstva, jednom kapitalizirano se dokapitalizira, a katastarsko pravo korišćenja proglašava se gruntovnim pravom (posebno nad imovinom BiH u susjednim državama).

Poseban problem ekonomske tranzicije ničijeg (svačijeg) u nečiji izražen je u oblasti infrastrukture u BiH. U postupku je privatizacija komunalnih dobara (npr. vodovoda i sl.) što su pravljena finansijskim sredstvima samodoprinosna građana BiH. Prvi je problem u činjenici da država ne može da upravlja ovom infrastrukturom ako je privatnik njen vlasnik. Drugi problem je kako se može prodati nešto u čemu je kapital građana iskupljen samodopri nosom, a da se ti isti građani ne obeštete. Govoriti istovremeno o najstabilnijoj valuti u regiji tih istih građana tada zvuči ironično. Nije li i ovdje dobar recept promjene vlasničke strukture neposrednim (javnim) upisom dionica investitorima u samodoprinos. Čini nam se da infrastruktura u BiH nikako ne bi smjela ići pod stečaj ili likvidaciju, ako ni zbog čega drugog, onda zato što ona posluje sa unaprijed zadatim klijentima i vlastitim instrumentarijem potrošnje svojih usluga (vodomjer, kalorimetar, broj članova domaćinstva...) i pripada nužnim (neizostavnim) uslužnim djelatnostima. Ipak, ovome treba dodati i činjenicu da BiH nema razvijenu infrastrukturu (posebno putnu mrežu) te da za uspješnu ekonomiju to predstavlja limitirajući faktor, a za što je, ipak, potreban svjež novac.

Promjena ekonomskih i društvenih ciljeva rezultat će i promjenom ideja, ali i obrnuto. Dosadašnja tranzicijska praksa u mnogim zemljama pokazala je da ne postoji jedinstvena formula. Prototip ili modul je na ekonomskom planu iluzija, jer svaka konkretna sredina ima i uspješnosti i nedostataka pa i zablude u promjeni vlasničke strukture. Tipičan primjer istovremenog ispoljavanja progressa, manjkavosti i zablude u BiH je još

nedovoljno razvijena svijest da je neophodan put promjene vlasništva od ničijeg (svačijeg) ka nečijem, bez obzira na nedostatke, pogreške, otpore pa i pokušaje korupcije, sabotaze tranzicije i kriminala.

Ta ekonomska nužnost u BiH je opterećena rigidnim interesima stranaka i stranačkih pojedinaca, jer i sama ekonomija u BiH još se ne može smatrati slobodnom, ni tržišnom, ni svjetskom, ni regionalnom; ali nasreću ni nekadašnjom dogovornom. Ekonomija u BiH je u tranzicijskoj fazi, s namjerom da njome ovladaju ekonomske zakonitosti i ekonomski stručnjaci, uz dnevnu i trajnu potporu istinski pravne države s evropskim i svjetskim zakonima. Usporavanje, pa i opstrukcija procesa promjene vlasništva, te nepravilni algoritmi po kojima se to događa, samo još više produžavaju ukupnu tranziciju u BiH i agoniju ekonomskog oporavka. Visokoakumulativne, kao i firme osiguranog profita niti jedna država ne prodaje, barem ne sve procenete, ni svojim državljanima niti strancima, pa to ne bi trebala raditi ni BiH. Ne treba prihvatiti niti mišljenje da uspješno mogu biti privatizirane samo male i srednje firme, ali ne i velike. One jesu adaptivnije i fleksibilnije ekonomskim zahtjevima (promjenama), ali uspješnost poslovanja često može biti u korist baš velikih. Sve upućuje da su i vlasnički odnosi u BiH, pa i niz drugih loših ekonomskih radnji rezultat proizvoljnosti i stihijnosti države nespreme za tranziciju, jer se vlade i parlamenti nisu dogovarali s ekonomistima, jer nisu dovoljno konsultovani ekonomski eksperti, jer je često zapostavljena domaća ekonomska misao. BiH ima iskusne i dobre ekonomske stručnjake i sigurno je da oni znaju razlikovati dobre od loših ekonomskih poteza, te trasirati pouzdan i uspješan put i pravac za izlazak iz svih bosanskohercegovačkih ekonomskih poteškoća. Pitanje vlasništva (i upravljanja) imovinom samo je jedan od aksioma ekonomskog razvoja Bosne i Hercegovine

#### ABSTRACT

This paper sets out the problems of transition in Bosnia and Herzegovina, interpreting the dependence of economic transition through a range of non-economic assumptions that directly or indirectly impact on the country's economic transition. The notion of ownership is crucial to the quality and quantity of general transition as a phenomenon of the macro-social changes of the modern age.

**Literatura:**

1. Sen, A. (1999). *Freedom as Development*. Oxford. Clays Ltd.
2. Transition report, (1999). *European bank for reconstruction and development*, (Vol.1, 198-201). London: European bank for reconstruction and development.
3. FEDERAL INSTITUTE OF STATISTICS, B&H, STATISTICAL YEARBOOK 1993-1998, SARAJEVO, 1998
4. Rapley, J. (2002). *Understanding development*. Boulder: Lynne Rienner Publishers Inc.
5. Frieden, J & Lake, D. (1995). *International political economy: Perspectives on global power and wealth*. Boston: Bedford/St. Martin's.
6. GIUSEPPE RUSSO, *THE CASE OF B&H AS A TRANSITION ECONOMY*, TRANZICIJA, BR.2 (5), TUZLA, 2000.